

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Задорожної Тетяни Андріївни
«КОНЦЕПТОСФЕРА УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ПІСНІ»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за фахом 025 «Музичне мистецтво»
(галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»)

Дисертація **Задорожної Тетяни Андріївни** суміщає широту історичного підходу до вивчення української камерно-вокальної творчості з глибиною теоретичного пізнання природи української академічної пісні та з аналітичним вивірянням логіки виконавських характеристик камерного музичного матеріалу.

Сучасний етап розвитку українського музикознавства характеризується саме цим – пошуком оновленого інтегративного підходу, який дозволяє поєднувати досягнення різних національних шкіл, підіймати українське камерно-вокальне мистецтво до глобалізованого світового рівня, при цьому не втрачаючи відчуття історичного походження, ціннісно-сміслового генезису камерно-вокальної музики.

Дисертантка виходить, як з певного методичного пролегомену, з того, що мистецтво здатне підтверджувати історично-рушійну силу творчої енергії людини, у зв'язку з чим не лише словесні тексти, а й музичні артефакти – предметні свідчення цієї енергії – набувають значення історичного свідоцтва, що має постійну важливість, актуальність, долаючи межі індивідуального та соціального часу, претендуючи на «історичне безсмертя».

Можна навіть сказати, що магістральною ідеєю роботи постає доведення значення камерно-вокального мелосу як зосередження усіх провідних художніх сил та емоційно-психологічної енергії виконавської творчості, у тому числі, як того осередку, у якому сходяться; є рівною мірою

важливими, літературні, композиторські, виконавські, деякі інші чинники камерно-вокального форми та камерно-вокального діяння.

У дослідженні окреслюється проблема методологічно вивіреної моделі герменевтичної рецепції української камерно-вокальної творчості, стосовно термінологічного позначення якої пропонується визначення «українська академічна пісня». Науковий сенс такого визначення виявляється на тлі історико-теоретичних розмірковувань з приводу неуніверсальності такого звичного для традиційного українського музикознавства позначення, як «солоспів», що охоплює собою характеристику його ресурсного забезпечення під виглядом «вокального соло з інструментальним супроводом». Однак, подібного роду уявлення не є методологічно відповідними з огляду на сучасний стан розвитку теорії жанру, коли власне категорія «жанр» осмислюється як «тип змісту» із лише йому властивим семантичним значенням в ролі «семантичного інваріанту». Адже лише на основі змістових констант виводяться ознаки структурного інваріанту та його розпізнаваність при його варіантних втіленнях. А отже, в полі зору дослідження – сукупна «картина» української академічної пісні, що з точки зору дефініції змістового ресурсу синонімічно збігається з поняттями «академічний солоспів» та «академічна пісня» з їх множинним досвідом жанрово-стильової спеціалізації як виду національної камерно-вокальної творчості. Доведено, що їх метапоняттєвий опис об'єднує така метаформа, як «пісня» та похідні від неї епістемічні (знаннєві) і ментально характерні означення «співу душі» та національного архетипу «співності» як втілення епістемі «філософії серця» (архетипні моделі кордоцентризму та емоціоналізму), що узагальнюється поняттям «концептосфера» і конкретизується за такими її сегментами, як «концепти» та «концептуальні структури».

Методологічну основу дисертації становить єдність таких підходів, як: системний, компаративно-типологічний, когнітивно-епістемологічний, функціональний, культурологічний, феноменологічний, історико-типологічний, семантичний та герменевтичний. Домінуючими

дослідницькими методами постають жанрово-стильовий, структурно-семантичний та музично-текстологічний.

Матеріалом аналізу й тлумачення концептосфери української академічної пісні є зразки камерно-вокальної творчості українських композиторів, добірку яких визначають історичні рамки професіоналізації української музичної творчості (кінець XIX – перша третина XX ст.) і явища трансформації концептуальних структур української академічної пісні в дусі посткласичної наукової картини світу (др. пол. XX – поч. XXI ст.). Розглянуті зразки (усього – 117 камерно-вокальних композицій) покликані репрезентувати конкретні жанрово-стильові концепти та їхні семанти з боку «авторських амплуа» та ментального поля української академічної пісні. Теоретичною основою аналітичних опрацювань обрано когнітивно-дискурсивний вектор сучасної дослідницької практики, що розгортається засобом метапоняттєвого опису концептуальних структур української академічної пісні в ролі мислеформ її концептополя.

Наукову новизну дисертації визначає метапонятійне окреслення феномена української академічної пісні як фундаментального символу й генетичного коду національної культури України; а саме – метафізично трактовані змістові значення, що творять сегментацію її концептосфери на концептуальні структури, що забезпечує «культурну пам'ять» нації.

У Першому розділі дисертації «**КОНЦЕПТОСФЕРА УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ПІСНІ ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**»

доведено, що як мовно-музичний утвір українська академічна пісня є множинним виявом закономірностей музично-поетичних співвідношень, що як іманентна властивість вокального твору організовуються за рівнями: лексичного ресурсу жанрового різновиду; архітектоніки вокальної мелодики; техніками відтворення мовних інтонацій та типу «розмовного жанру»; принципами взаємодії авторських систем «Композитор – Поет»; модальної

характерності омузичення віршованого тексту; інтонаційно-тематичного співвідношення вокальної партії та інструментального тематизму; композиційно-драматургічної логіки вирішення питома вокальної/вокально-поетичної «строфічної» структури. Зазначається, що саме на ґрунті цих співвідношень вибудовується теорія дефініції концептуальних структур – у версіях жанрово-стильової спеціалізації камерно-вокальної творчості українських композиторів за її різновидами згідно з інваріантно усталеними стилістичними маркерами. Висновковим судженням щодо розглянутої проблематики музично-поетичних співвідношень як базової щодо дефініції жанрово-стильових різновидів української академічної пісні є здобуте переконання у тому, що їх належить розглядати як процес смислоутворення зі структурування архетипної моделі певного концепту як того, що є заснованим на рефлексіях щодо ментальної характерності поетичного першоджерела.

У Другому розділі дисертації «УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЧНА ПІСНЯ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ: ІСТОРИКО-СТИЛЬОВИЙ ВЕКТОР» виявлено кореляти становлення жанрових архетипів камерно-вокальної творчості – від барокового канту, крізь староґалицьку елегію до «лисенкової» моделі українського солоспіву та його стильових трансформацій новітнього зразка під виглядом метажанрових концептів української академічної пісні («вірш з музикою», «солоспів-балада», «солоспів-поема», «солопів-сонет», «солоспів-молитва» тощо). Визначаються стильові домінанти жанрових архетипів класичної камерно-вокальної творчості (типи вокальної мелодики, принципи образно-сміслового співвідношення Слова і Музики, поетичні вподобання, пріоритети композиційно-драматургічної логіки), виокремлюються і характеризуються індивідуально-стильові дискурси музичного перевтілення поетичного тексту та їх загально-стильовий «образ», розкриваються закономірності творення «жанрових амплуа» камерно-вокальних творів в якості маркерів українського національного стилю,

конкретизуються мовно-стилістичні техніки забезпечення жанрової ідентичності українського солоспіву за його різновидами.

У Третьому розділі дисертації «ГЕРМЕНЕВТИЧНА РЕЦЕПЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ПІСНІ» продовжується аналіз та тлумачення зразків камерно-вокальної творчості українських композиторів з опорою на алгоритми структурно-семантичного методу, але – в намірі поглибленої герменевтичної рецепції компонентів змістової структури української академічної пісні за рівнями авторських дискурсів та рефлексій з боку композиторського задуму і модальності поетичної системи.

Для прикладу відзначимо аналітичну зосередженість на творчих зразках музичного «перепрочитання» поезій Лесі Українки – митця модерної фази буттєвості української національної культури, що закономірно «притягує» до себе новітні стильові системи музичного мислення й тим самим зумовлює появу неординарних змістових концептів камерно-вокальної творчості. У другому підрозділі пропонується аналітична модель герменевтичної рецепції концептуальних структур української академічної пісні в контексті парадигми етнонаціональної культурної ідентичності.

Маючи вимірними проекціями «етнічну» (замкнена формація) та «національну» (відкрита формація) форми ідентичності, застосування цієї аналітичної моделі дозволяє засвідчувати різноспрямовані вектори етнонаціональної ідентифікації творчого стилю композитора й тим самим виявляти певні особливості концептуалізації української академічної пісні – за результатами або «мікроіндивідуації» (дотримання етнічної форми ідентичності в якості «оберегу» національного способу мислення), або «макроіндивідуації» (вихід за межі «замкненого» простору в бік загальнолюдського стильового здобутку), що значить про міру наближення до еталонних норм існування «національного стилю». У третьому підрозділі конкретизуються алгоритми образно-сміслових та жанрово-стильових асиміляцій сегментів концептосфери української академічної пісні у просторі

української естрадної культури межі ХХ–ХХІ ст. Відзначено, що найбільшою мірою це стосується архетипу народної ліричної пісні або ж (за «лисенковою» моделлю українського солоспіву) «пісні в народному дусі» та «пісні-романсу».

У **Висновках** дослідження зазначається, що як унікальне утворення української музичної культури, концептосфера української академічної пісні має витокami «сковородинську» пісню (кант) і виповнюється наступними історично визначеними досягненнями української професійної камерно-вокальної творчості у вигляді «українського солоспіву» («лисенківська модель») та його жанрово-стильових різновидів на ґрунті завжди диференційованих музично-мовленнєвих та образно-сміслових значень. Стверджується, що апробований історико-стильовий вектор осмислення концептосфери української академічної пісні надає евристично доцільну можливість для максимально високої міри узагальнень щодо явищ національного культурно-мистецького простору в ролі «ментального поля» та його «мислеформ» з боку їх дисциплінарно широкого вивчення. Виявлено, що загально окреслений дискурс подібного дослідницького підходу потребує понятійної ідентифікації необхідних для цього термінологічних позначень у методологічно належний спосіб; а саме – застосовуючи когнітивно-дискурсивний вектор сучасної дослідницької практики від наукових рефлексій до дефініцій концептуальних структур засобом їх метапоняттєвого опису.

Суттєво, що мислення про «концептосферу української академічної пісні» надає їй спеціалізовану диференціацію саме з боку жанрово-стильового поля української камерно-вокальної творчості, історія якої складається з подовжених в історичному часі концептів у їх загальнокультурній цінності як «пам'яті культури». Унікальність саме такої теоретико-методологічної позиції визначається тим, що безпосередньо камерно-вокальна творчість українських композиторів здобуває при цьому реальну можливість для

запровадження аналітично плідних алгоритмів щодо її пізнання засобом діагностики таких сегментів, як «концепт» та «концептуальні структури».

Загалом, концептосфера як підхід значно збагачує виконавську практику й відкриває нові горизонти для розвитку української камерно-вокальної творчості, підкреслюючи її унікальність та значення у світовому мистецтві.

Загально стверджується, що розмірковування про «концептосферу української академічної пісні» надає її спеціалізовану предметну диференціацію саме з боку жанрово-стильового поля української камерно-вокальної творчості, історія якої складається з подовжених в історичному часі концептів у їх загальнокультурній цінності як «пам'яті культури». Унікальність саме такої теоретико-методологічної позиції визначається тим, що безпосередньо камерно-вокальна творчість українських композиторів здобуває при цьому реальну можливість для запровадження аналітично плідних алгоритмів щодо її пізнання засобом діагностики таких сегментів, як «концепт» та «концептуальні структури». Прогнозується апробація методологічно адекватної дослідницької парадигми із забезпеченням щодо герменевтичної рецепції національної камерно-вокальної творчості належними метапонятійними координатами такого об'ємного культурологічного поняття, як «концептосфера».

Дослідження Тетяни Андріївни, безумовно, відкриває новий етап розвитку української пісенної творчості, як інтердисциплінарної галузі, котра здатна поєднувати актуальні питання психології, семіології, естетики, культурології, але головне – відкривати нові можливості музикознавчого дослідження провідних мистецьких жанрів, які визначають ціннісно-смісловий тонус культурної свідомості, її інтерес до людини як творчої мислячої істоти.

У цілому, дисертантці вдалося повною мірою реалізувати поставлені у вступі до роботи мету та завдання. Також варто відзначити надзвичайну захопленість авторки обраною темою, обізнаність у питаннях академічної

пісенної творчості. Не менш важливою стороною дослідження видається постановка питань емоцінології в їх типологічному переломленні, що є цілком новою сторінкою для сучасного українського музикознавства.

Тим не менш, не дивлячись на повноту та переконливість пророблених основних завдань дослідження, залишається і певний простір для дискусії.

Дисертантка у своїй роботі повною мірою обгрунтовує жанр «академічної пісні». Водночас, у розділі 2 розглядається історико-стильовий вектор розвитку вокальних жанрів, починаючи від канта, старогалицької елегії, пісні в народному дусі. Далі у розділі 3 подається матеріал про асиміляції академічної пісні у сучасному дискурсі естрадної культури. Тобто ми отримуємо доволі широку жанрову картину пісенної творчості у різних «академічних» і «неакадемічних» жанрах. Проте у роботі немає ні аналізу, ні опису взаємозв'язків між цими жанрами вокальної музики, а, на нашу думку, варто було б це зробити.

Далі. У дисертаційному дослідженні заслуговують на увагу добре підготовлені схематичні рисунки, які вдало візуалізують застосування терміносистеми «концептосфера» для обгрунтування феномену «українська академічна пісня». Пропоновані терміни пояснюються у тексті підрозділу 1.1. «Концептуальні обриси поняття «українська академічна пісня». Висвітлюючи у подальшому викладі матеріалу принципи взаємодії авторських систем «Композитор – Поет», модальної характерності омузичення віршованого тексту, варто було б детальніше зупинитися на поясненні такого важливого для концептуальної структури поняття як «авторські модули» поета і композитора (рис.2, с. 36).

Далі, треба підкреслити, що важливою проблемою, яка ставиться у роботі є формування у сучасній молоді національно-культурної ідентичності засобами академічної пісенної творчості. У зв'язку з цим дисертантка розглядає дві пріоритетні форми ідентичності – етнічну форму собітотожності (просвітянсько-культурницька парадигма, ідеологом якої

вважається П. Куліш) та національну форму собітотожності (націєтворча парадигма, ідеологом якої вважається М. Драгоманов) (підрозділ 3.2., с. 144). Виникає питання: чи однаково, або з якою мірою відмінності виявляються ці форми собітотожності (етнічна чи національна) у певних зразках української академічної пісні?

Матеріал дослідження базується на сольних вокальних творах. Чи запропоновані і обгрунтовані у роботі теоретичні положення і концепти можна віднести і до ансамблевої чи вокально-хорової творчості українських композиторів?

І на останнє, ще одне питання до дисертантки, яка окрім представленого теоретичного дослідження є ще й концертуючою солісткою.

Як аналіз ключових концептів академічної пісні надає вам як солісту-виконавцю певні методичні засоби для глибшого розуміння і вираження музичного матеріалу. Що саме допомагає створити багат шарову, емоційно і концептуально насичену виконавську інтерпретацію, що дозволяє передати слухачам глибину і сутність твору?

Завершуючи відгук, хочемо ще раз підкреслити, що, у цілому, дослідження Задорожної Тетяни Андріївни постає інноваційним та методологічно вагомим, завершеним за теоретичною концепцією; воно містить низку значних, зокрема для оперознавства, відкрить та узагальнень, може поставати основою у подальших музикознавчих та виконавських працях, слугувати поглибленню системного наукового підходу до академічної пісенної творчості.

Завершуючи відгук, маємо ще раз підкреслити, що, у цілому, дослідження Задорожної Тетяни Андріївни постає інноваційним та методологічно вагомим, завершеним за теоретичною концепцією; воно містить низку значних відкрить та узагальнень, може поставати основою у подальших музикознавчих та виконавських працях, слугувати поглибленню системного наукового підходу до академічної пісенної творчості.

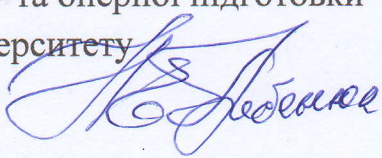
Також варто додати, що запропоновані у дисертації темпоральні та когнітивні підходи можуть бути застосованими у досить широкому колі музичних явищ, як композиторських, так і виконавських, взагалі відкривають нові виміри музикознавчої методології – у контексті сучасних гуманітарних дисциплін.

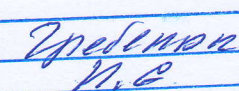
Наукові статті за темою дослідження узгоджені з головною дисертаційною концепцією та представляють її з достатньою повнотою. Жодних порушень академічної доброчесності у роботі не виявлено.

Дисертація Задорожної Тетяни Андріївни «КОНЦЕПТОСФЕРА УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ПІСНІ» повністю відповідає вимогам, що висуваються МОН України до досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – музичне мистецтво

Відтак авторка дисертації заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво (02 – Культура і мистецтво).

Доктор мистецтвознавства,
професор кафедри сольного співу та оперної підготовки
Харківського національного університету
мистецтв ім. І.П Котляревського

 Н. С. ГРЕБЕНЮК

ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
Нач. загального відділу ХНУМ
24.02.2025 р. Підпис

